

Rural and Urban Sociocultural Identity in the Post-Soviet Kyrgyzstan

Nurgul Suleymanova

Kyrgyz Turkish Manas University, Kyrgyzstan

Abstract: The Soviet Union's breakup made Kyrgyzstan known as an independent state into the world arena. But at the same time Kyrgyzstan faced the period of social, political, economic and cultural crises. These social and cultural crises in Kyrgyzstan lasted for a long time period and the people's social life was lowered. Therefore, in order to investigate these processes and examine closely the various studies have been conducted. One of those researches was tend to investigate the urban and rural social-cultural identity in Kyrgyzstan.

In order to clarify the above mentioned social, political, economic and cultural processes in Kyrgyz-Turkish Manas University (Kyrgyzstan) in 2011-2012 sociological research named "Social Identity of the Turkic Peoples in the Civilization Process: Kyrgyzstan Case" had been conducted. The paper contains the materials on the social-cultural identity of the Kyrgyz society taken from the research. Besides the paper covers the differences and similarities between the urban and rural social life of Kyrgyzstan; the influence of Kyrgyzstan's economics on culture and the culture modification as a result of world globalization; the traditional and contemporary cultures in the Kyrgyz society.

Keywords: Kyrgyz, culture, society, rural, urban, identity, sociological research.

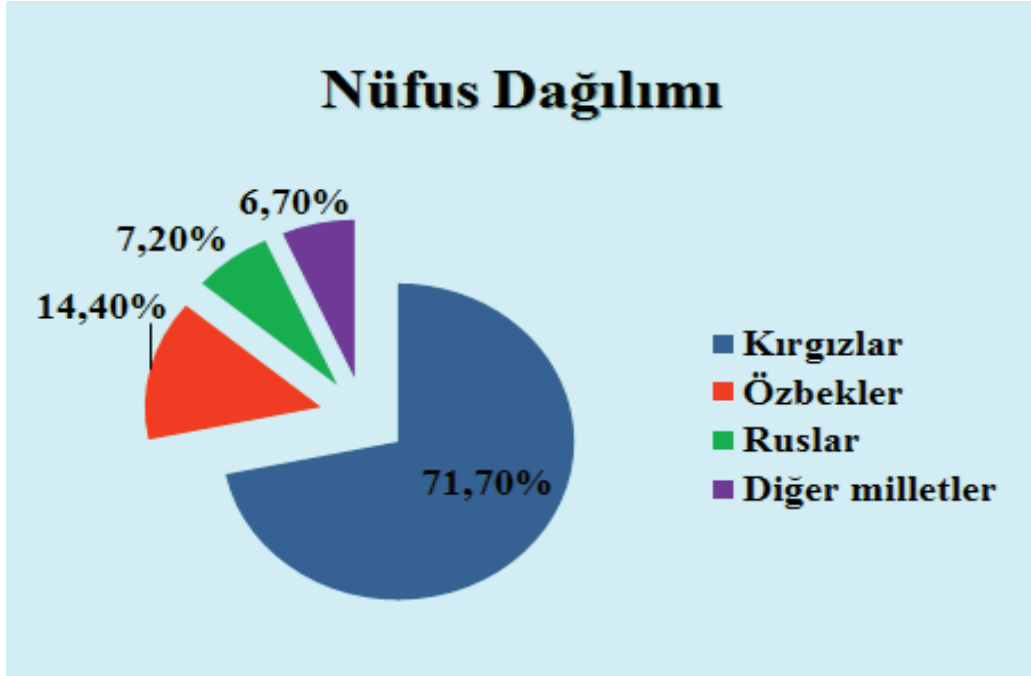
Giriş

Kırgızistan çok uluslu bir ülkedir. Böyle olmakla birlikte ülkenin esasını ve hakim unsurunu Kırgızlar teşkil eder. Bugün ülke nüfusu ‘5 milyon 477 bin 600 civarındadır ve bunun 3 milyon 615 bin 900’ü yani %66,0’lık oranı kırsal kesimdedir. 1 milyon 861 bin 700’ü diğer bir ifadeyle % 34,0’lük dilimi ise kentte hayatını ikame ettirmektedir’. (Natsiyonalniy Statisticheskiy Komitet, 2011)

Kırsalda yaşayan kesimin ağırlıklı olarak ziraat, hayvancılık ve ufak ölçekli de olsa serbest meslekle iştigal etmektedir. Kentte ise insanların büyük kesiminin hizmet ve özel sektör ile serbest teşebbüs işleriyle uğraştığı görülür. Kırsal ve kent sakinlerinin sosyal, ekonomik, kültürel, eğitim ve meslek gibi pek çok alanda farklılıklar gösterdiği de göze çarpmaktadır.

Bugün gelineen noktada halk bağlamında Kırgızistan nüfusunu % 71,7 ile Kırgızlar, % 14,4 ile Özbekler, % 7,2 ile Ruslar ve % 6,7 ile de diğer uluslar oluşturmaktadır. Kırgızların haricinde diğer uluslara ait halkın büyük çoğunluğu kent, kasaba ve beldelerde yaşamaktadır. Kırsal kesim olarak ifade edilen ayıl yani köylerin çoğunluğunda ise Kırgızlar hayat sürmektedir. Kırgızistan’da yaşayan Kırgızlar ve diğer halklara mensup milletler, gelenek, görenek, örf ve âdetlerini serbestçe yerine getirmekte ve milli bayramlarını özgür bir şekilde kutlayabilmektedir.

Grafik 1

Kırızistan, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve milli pek çok meselenin çözümü konusunda yetersiz kalmış ve bu zor süreçten bir türlü tamamen sıyrılma imkanı bulamamıştır. Bugün dahi söz konusu bu ağır süreçlerin çoğu devam etmektedir. Kırızistan 1991 yılı itibariyle bağımsız bir devlet olarak dünya siyaset arenasına çıkmış olmasına karşın ideoloji, siyasi pozisyon, kültürel yenilenme ve ekonomik gelişim gibi bir çok alanda kendini tanıtmak imkanı bulamamış ve sınıfta kalmıştır. Kırızistan’da ülke zenginlikleri, millet değerleri, kent ve kırsal özellikleri yok olmaya ve talan edilmeye başlanmıştır. Bu süreç acı da olsa hala devam etmektedir. Sovyetler Birliği sonrası Kırızistan’ın sosyo-kültürel bakımdan kimliğini ve kent ile kırsalın değerlerini daha net ortaya koyabilmek adına Kırızistan-Türkiye Manas Üniversitesi tarafından 2011-2012 yılları arasında gerçekleştirilen “Uygarlık Sürecinde Türk Dünyası

Halklarının Sosyal Kimliği Kırgızistan Örneği” adlı sosyolojik araştırmanın verileri esas temel alınacak olup konuyla ilgili tespit ve öneriler sunulacaktır. Kırgızistan genelinde 2 bin kişiyle yapılan anket ayrıca kırsal ve kent olarak değerlendirilmiştir.

1991 yılında Sovyetler Birliği dağılmasına rağmen, birlik içinde yaşamış olan halkın hafızasından yer etmeye hala devam etmekte ve halkın bilinç altına yerleştiği görülmektedir. Bu bağlamda “Sovyet insanı” düşüncesinin varlığını sürdürdüğü tespit edilmektedir. Bunun sebebi olarak göçebe hayattan yerleşik hayata dahil olduktan sonra 70 yıl içinde sosyalizm ideolojisinin terbiyesini almış, bununla büyümüş ve şekillenmiş olan sıradan halk ve aydınların bu durumdan kurtulamadığı ve Sovyet ideolojisinden çıkamadığı anlaşılr. Bu bakımdan Kırgızistan’da kültürün 3 gelişim etabından bahsedilebilir. Bunların ilki Sovyetler Birliği Öncesi Dönem: Bu geleneksel kültür, tarih ve sosyal hayatın hakim olduğu dönemdir; ikincisi 70 yılı ihtiva eden SSCB’nin ideolojik sistemi, kültür gelişiminin en yüksek tepesi, ulus düşüncesi üzerine kurulan baskı dönemidir; Üçüncüsü ise bağımsızlık sonrası Batının, Sovyetler Birliğinin ve yeni kuşaklar tarafından kabul edilen karma kültür dönemidir.

Söz konusu çalışmamız, Sovyetler Birliği sonrası Kırgızistan’ın kent ve kırsalında yaşamakta olan Kırgız toplumunun sosyo-kültürel kimliği ve küreselleşme sürecinin kimliğe olan etkisi üzerine şekillenecektir.

Bugün dünya ülkelerinin genelinde milli kimlik ve kültürel kimlik üzerine pek çok araştırma ve çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Yeryüzünde meydana gelen muhtelif süreçler sebebiyle milletlerin ve ülkelerin varlık ve yokluk üzerine kafa yormalarına, var olup yok

olacaklarına dair büyük endişeye kapılmalarına neden olduğu için bu meselelerin önemli konular arasında yer almasına vesile olmuştur. Amerikan bilim adamı Samüel Hantington, “Biz kimiz” adlı eserinde her halkın kendi mantalitesini geleneksel ve örfi tavırlara göre açık olarak ortaya koyduğundan bahseder (Hantington, 2004). Ayrıca söz konusu eserinde Amerikalıların kimlik tasvirlerine açıklama getirmeye çalışır. Bu yönde çalışmaların Rusya ve Avrupa’nın pek çok ülkesinde hala geçerliliğini sürdürdüğü ve araştırmalarına devam ettiği gözlenmektedir.

Bizim amacımız Kırgızların günümüzdeki sosyo-kültürel kimliğini belirleme ve araştırma mahiyetinde olup gerekli tespit ve önerileri ileri sürme noktasında olacaktır. Bu bağlamda anket verilerinden elde edilen sonuçlar üzerinde durmanın yerinde olacağı düşüncesindeyiz.

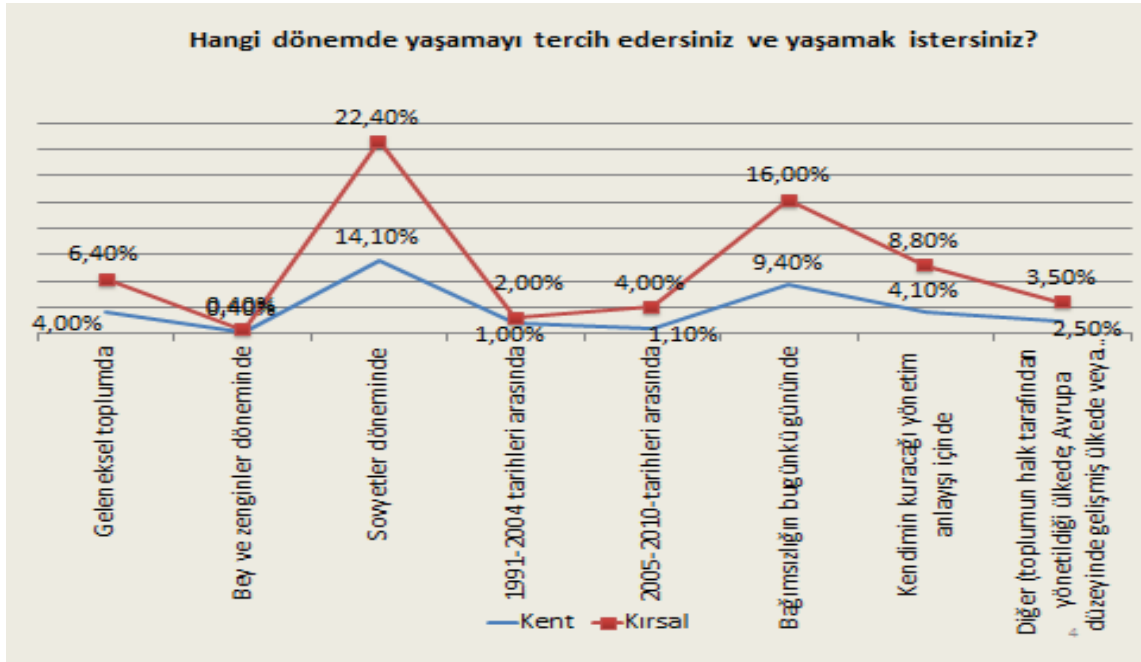
Anket katılımcılarının sadece ankete vermiş olduğu yanıtlar değil aynı zamanda o anki ruh halleri ve davranışları da dikkate alınarak analiz edilmiştir. Anket katılımcılarına “Siz hangi toplumda yaşamak isterdiniz? sorusuna şu yanıtları vermiştir:

Anket katılımcılarının cevaplarından “Sovyet döneminde yerleşen kimlik algısının” hala muhafaza edildiği sonucuna varıldı. Nitekim gerek kent gerekse kırsalda yaşayan sakinlerin çoğunluğu Sovyetler Birliği döneminde yaşamak istediklerini belirten yanıtlar vermiştir (Kırsal %22,4; Kent %14,1). Buna insanların çoğunluğunun hemen hemen Sovyetler Birliği döneminde yaşamış, eğitim almış ve çalışmış olması ve 35 yaş üzerindeki kesimi oluşturması etkilidir.

Gazeteci Prazaskas, Sovyet kimliğinin etkisinin hala güçlü olduğunu makalesinde açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim “İmparatorluk ruhunun yaşamakta olduğunu, Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliğinin, Bağımsız Devletler Topluluğu adıyla hayat bulmaya devam ettiğini; daha önceki Birlik görevlerinin bugünkü yeni yönetim yapısında değil, pek çok diaspora ve komşu ülkelerde Sovyet vatanseverliği şeklinde sürdüğünü” ifade etmektedir. [Prazaskas, 1992] Sovyetler Birliği döneminde eğitim, kültür, sanayi, mimar büyük bir ivme kazanmıştır. Halkın cahilliği ortadan kaldırılmış, sıradan halkın arasında gezenler bugün Kırgızistan’ın meşhur insanları olarak dünyaca tanınmıştır. Halkın kültürünü yükselten yazarlar, şairler, ressam, sanatçılar peyda olmuştur. Halk, eğitim, sağlık, gıda ve en önemlisi iş imkanına sahip olabilmektedir. Her türlü sosyal imkanlardan ücretsiz veya az bir ücret karşılığında faydalanmakta, gıda ve işsizlik olgusu çok uzak bir ihtimal olarak görülmekteydi. Buna karşın milli bilinç, kültür ve kimlik düşüncesi yayılmamıştır. O dönemin ideolojisi ve siyaseti milli kültür ve buna benzer konularda düşünmeye ve fikir beyan etmeye imkan vermemiştir.

Grafik 2

Bu soruya verilen bir sonraki yüksek cevap oranının “Bugünkü bağımsızlık dönemi” şeklinde olduğu tespit edilir. Kent sakinlerinin %9,4’ü kırsal kesimin ise %16,0’sının aynı temayülde olduğu anlaşılır. Bu yanıtı seçen anket katılımcılarının 18-30 yaş arasında olduğu tespit edilir. Burada 18-30 arasındaki grubun Sovyetler Birliğini görmemesi ve bu sistemde yaşamaması dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla bugünkü milli, manevi ve siyasi yönden özgür toplumu seçmesi doğaldır. Kırgız gençleri üzerinde küreselleşme sürecinin tesiri güçlüdür. Kırsal kesimdeki gençler, kette yaşayan gençlere özenmekte ve benzemek istemektedir. Bu eğilimler çok hızlı biçimde ilerlemektedir. Anket katılımcıları arasında iki farklı görüşün hakim olduğu görülmektedir. Bunlardan birinin büyük kuşağın Sovyet kimliğindeki topluma geri dönme istemi, daima o dönemi hatırlaması ve onun özlemiyle yaşamasıdır. Bir diğeri ise genç kuşaktır ve onlar bugünkü dönemde yaşama arzusundadır.

Bir sonraki sorumuzda, anket katılımcılarının hayatta önem verdiği değer yargıları hakkında fikir sahibi olmak ve sosyo-kültürel dinamiğini üzerinde bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bunlar için en önemli değerlerin neler olduğunu sordumuzda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 1

Kırsal	%	Kent	%
Zenginlik	%6,8	Dostluk	%4,7
Yüksek tahsilli olma	%7,3	Yüksek maaşlı iş	%4,8
Dostluk	%8,0	Yüksek tahsilli olma	%4,9
Lüks bir ev	%8,0	Lüks bir ev	%5,0
Yüksek maaşlı iş	%8,1	Otomobil	%5,8

Toplumsal itibar	%8,4	İstediğim gibi bir iş	%6,2
Ülke	%8,8	Ülke	%6,2
İstediğim gibi bir iş	%9,4	Toplumsal itibar	%6,6
Otomobil	%10,6	Zenginlik	%6,8
Vatan	%10,9	Vatan	%14,0
Sağlık	%24,4	Sağlık	%15,2
Aile	%33,2	Aile	%18,7

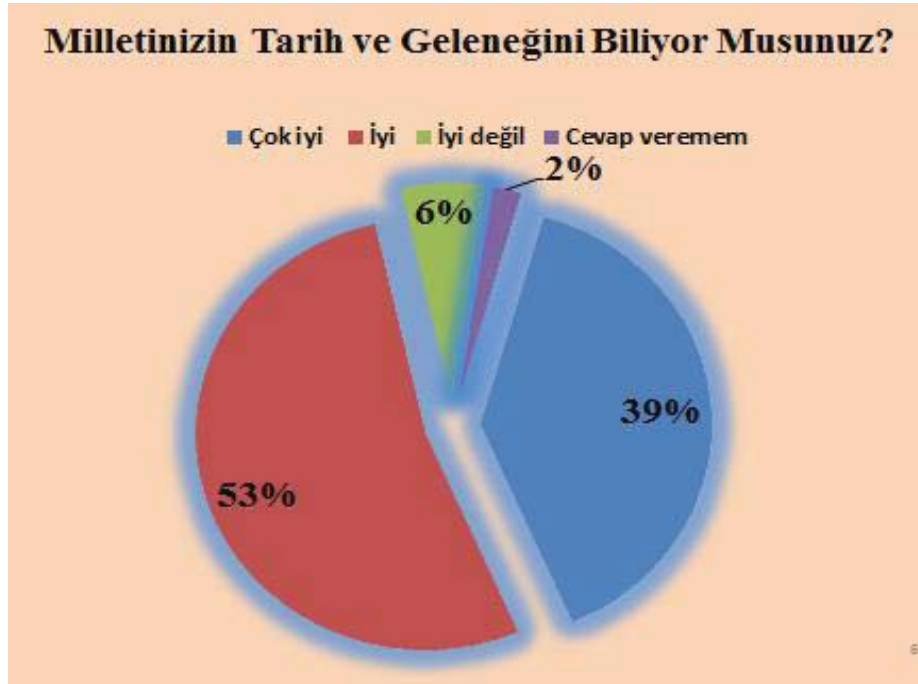
Kentlilere kıyasla kırsal kesimde yaşayanların değerlere daha çok önem verdiği belirlendi. Kırsal kesimin geleneksel, milli, hemşerilik, akrabalık gibi bir takım toplumsal değerlere ve zenginliklere daha duyarlı olduklarını kanıtlamaktadır. Tarihi zihniyet milli değerleri ön sıralara koymaktadır. Kentliler tam aksine değerleri hayatın akışına ve dinamiğine göre değiştirmektedir. Yenilik peşindedir ve daima ona değer verir. Eskinin yerine yeni değerlerin getirilmesinin doğru olduğuna inanmaktadır. Akrabalık ve hısımlığa göre tanışıklığa ve yakın ilişkilere itibar eder. Dünyada meydana gelen her türlü olumlu ve olumsuz olaylar, kentlilere çabuk ulaştığı gibi etkisi de çabuk yayılmakta ve kabul görmektedir. Milli değer ve milli kültüre göre dünya değerleri ve kültürü daha çok sahiplenilmektedir. Bunu onların iyi bir hayat sürme şartlarından birinin dünyada olan olayları takip etme ve haberdar olarak daha düzgün bir yaşam kurma düşüncesinden peyda olduğu ortadadır. Değerlerin içinde en yüksek oranın kentli anket katılımcılarında (% 18,7) ; kırsal kesimdeki anket katılımcılarında ise (% 33,2) şeklinde “ailenin” ilk sırada yer aldığı anlaşılır. Her iki tarafta da sağlığın ikinci sırada geldiği (kırsal % 24,4; kent %15,2) görülür. Üçüncü sırayı “Vatan” olgusu almaktadır. Bu bakımdan kırsalın % 10,9; kentin ise %

14,0'lük bir oranı teşkil ettiği belirlenir. Son sıralarda ise zenginlik gibi maddi değer algısı yaratan göstergelerin yer aldığı tespit edilir. Söz konusu göstergelerden Kırgız toplumunda değerlere ilişkin bir ayırım ve farkın olmadığı açık olarak kendini göstermektedir. Gerek kırsal gerekse kentsel kesimde yaşayan halkın yanıtları toplumda değerlerin kendini muhafaza ettiği ve korunduğu düşüncesini hakim kılmaktadır.

Küreselleşme sürecinde kültürün gelişim aşaması iki istikamette ilerler. Devlet tarafından himaye ve koruma altına alınarak halka milli kültürün ulaştırılması halinde de kültür halk içinde gelişim aşaması kaydeder. Aksine halk tarafından kullanımdan çıkarak eski kültür olarak kabul edilmesi halinde, millet kendi kültürel statüsünü kaybederek küreselleşme sürecine dahil olmanın yanında millete dair sosyo-kültürel kimlikten ayrılabilir. Bu dönemde halk kendi milletiyle ilgili kültüre değil, dünya kültürüne, dünya kimliğine bir diğer ifadeyle kültürü, devleti ve ekonomisi güçlü olan ülkelerin etkisine girmesi, bunlara benzeme sürecinde gizli hislere dahil olabilir.

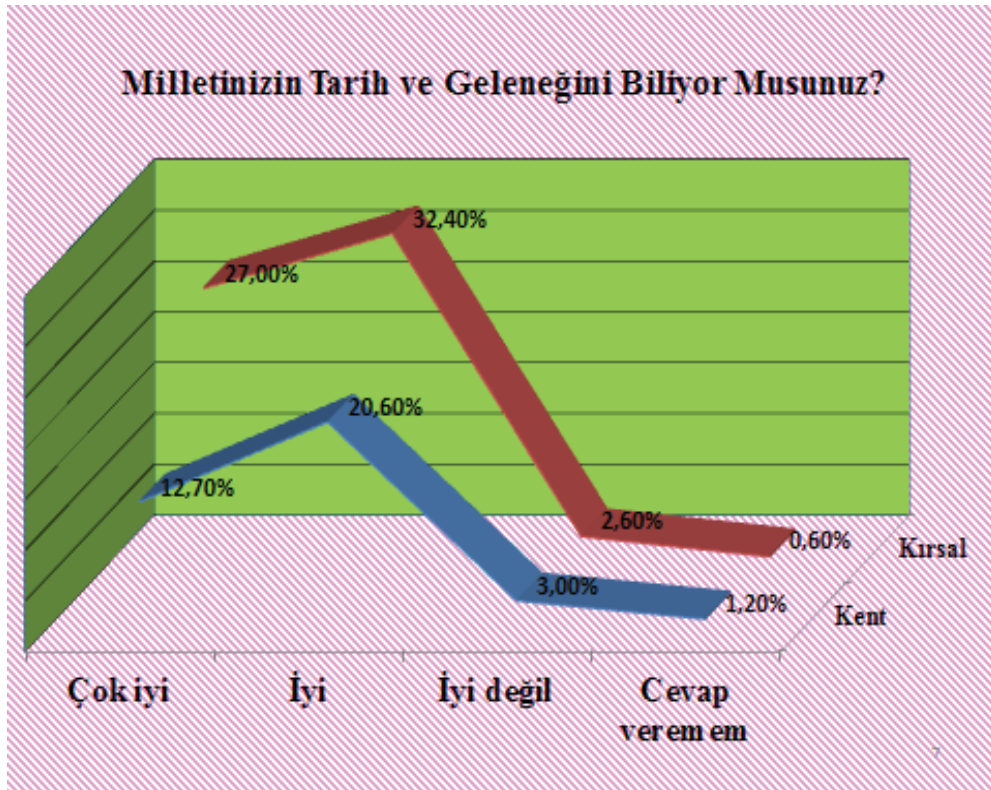
Bu kapsamda anket katılımcılarına “Kendi millerinizin tarihini ve gelenek göreneklerini ne seviyede biliyorsunuz?” şeklinde soru yöneltilmiş olup % 52,9 oranının o kadar da iyi bilmediği, %39,6'sının çok iyi bildiği, %5,7'in kötü bildiği ve % 1,8'inin ise cevap veremediği sonucu elde edilmiştir.

Grafik 3

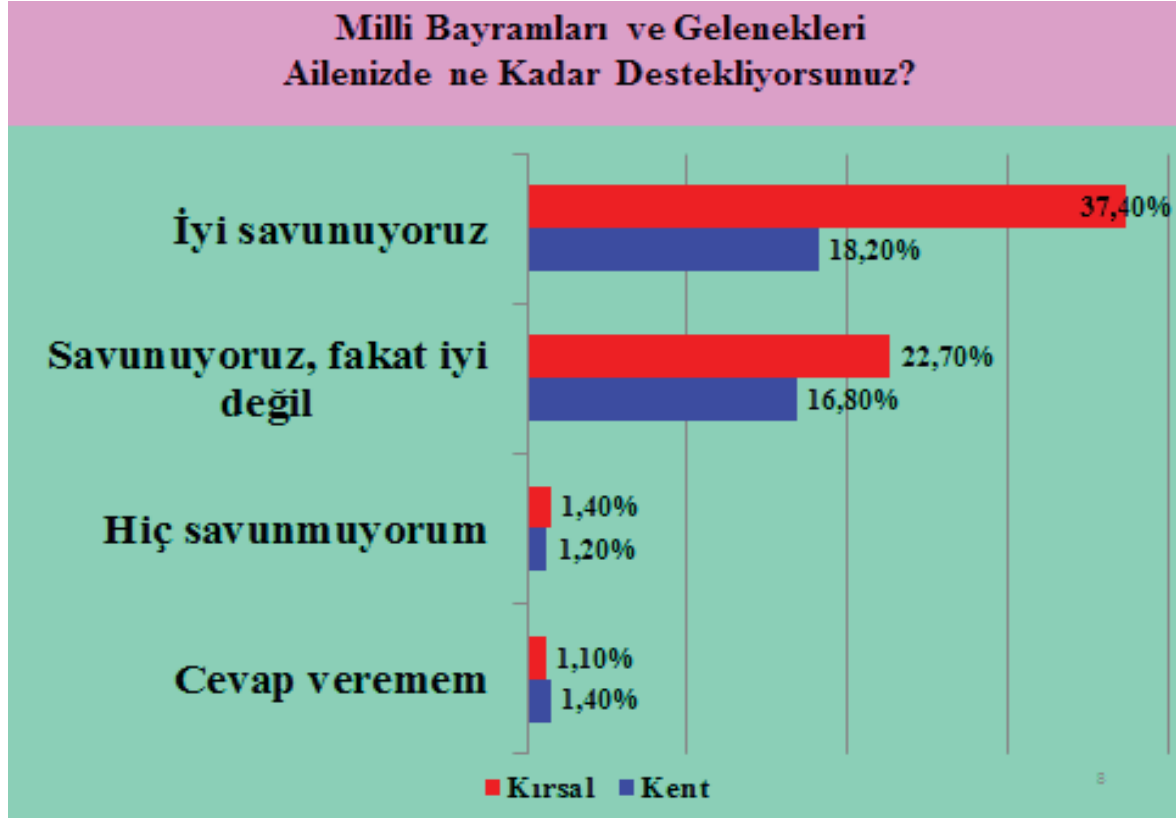
Söz konusu yukarıdaki soruyu kır ve kent olarak değerlendirdiğimizde, kırsal kesimde yaşayan insanların %27,0'sinin çok iyi bildiği, kentlilerin ise % 12,7'sinin aynı yönde cevap verdiği anlaşılır. O kadarda iyi bilmediğini ileri sürenlerin görüşlerinin kırsal kesim içinde %32,4; kentliler içinde ise % 20,6 gibi bir orana tekamül ettiği görülür. Bu sonuçlardan anlaşılabacağı üzere Kırgız toplumunda gerçek anlamda kültürel bir krizden söz etmek mümkündür. Özellikle kentlilerin kendi tarihinden, gelenek ve göreneklerinden, kültüründen bihaber oldukları ve iyi bilmedikleri görüşü ileri sürülebilir. Kırsal kesim ise kentlilere nazaran milli tarihin ve kültürün muhafazası aşamasında daha duyarlı oldukları ve devam ettirdikleri gözlenmektedir.

Grafik 4

Anket katılımcılarından “Milli bayramları, gelenek görenekleri ailesinde ne derece uygulandığını tespit etmek düşüncesiyle” yöneltilen soruda gelenek ve göreneklerin iyi tutulduğu görüşü kırsal kesimden %37,4 oranında kabul görürken bu oran kentliler arasında % 18,2 oranındadır. O kadar da fazla değil diyenlerin oranı kırsal kesimde %22,7; kentlilerde ise %16,8 oranda destek görmektedir. Bu sonuçlar sosyo-kültürel kimliğin iyi muhafaza edildiğini göstermesi bakımından önemlidir ve dinamik bir gelişimin mevcut olduğuna tanıklık etmektedir.

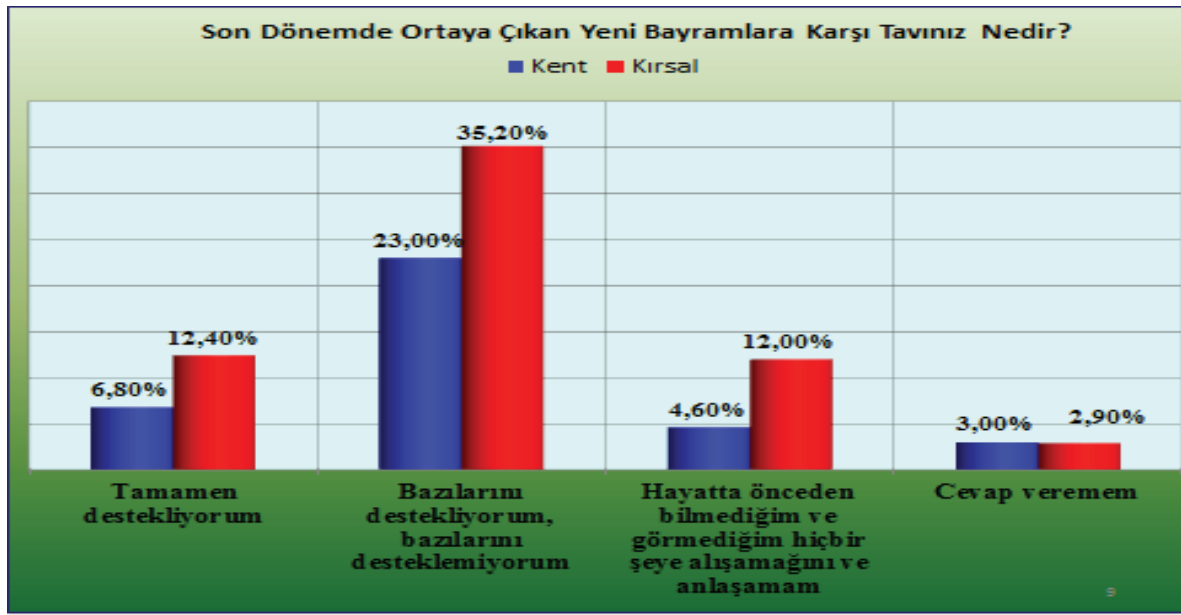
Grafik 5

Küreselleşme sürecinin etkisiyle son zamanlarda uluslararası bayramlar, kutlamalar ve gelenekler ortaya çıkmış olup insanlar arasında bir takım zıt görüşler de oluşmuştur. Bu amaçla anket katılımcılarına “Son zamanlarda hayatımızda ortaya çıkan yeni gelenek, kutlama ve bayramlara bakışınız nedir” şeklinde soru yöneltilmiş olup halkın yeni bayram ve kutlamalara, hayatlarında hiç görmedikleri gelenek ve göreneklere karşı olumsuz tavır takındığı ve desteklemediği tespit edilmektedir. Bunu tamamen destekleyenlerin oranı kırsal kesimde %12,4; kentte ise % 6,8 oranında kabul görmektedir. Bazı bayramların desteklenmesi ve bazılarının dışlanması şeklinde seçeneğin ön plana çıktığı ve desteklendiği anlaşılr. Bu bakımdan kırsal kesimin %

35,2'si; kentlilerin ise % 23,0'ü bu yönde tavır koymuştur. Böyle olmakla birlikte daha önce hiç bilinmeyen ve yapılamayan bayram ve kutlamaların hiç desteklenmemesi gerektiği yönünde fikirler de vardır. Bu bağlamda kırsal kesimin % 12,0'si; kent kesiminin ise % 4,6'sı bu şekilde karar almıştır.

Grafik 6

Sonuç itibariyle küreselleşme sürecinde Kırgızların sosyo-kültürel kimliği dinamik bir şekilde gelişmekte ve büyümekte olduğu gözlenmektedir. Kırgızlar, bu bakımdan sadece milli kültür, milli tarih, gelenek ve görenek ekseninde sınırlanmadan aynı zamanda dünyada meydana gelen süreçlerden de etkilendiği görülmüştür.

Kent sakinleri eğitilmiş olup, çeşitli kültürlerle ilgi duymakta, sanata merak salmakta ve çağdaş teknoloji nimetlerinden azami ölçüde istifade etmektedir. Her zaman aceleci, dünya ve çevresinde olan olaylardan haberdardır. Çok konuşmaz, kapalıdır, yakınlarının ve komşularının problemlerine kayıtsız kalır.

Kırsal kesimde yaşayanların çoğunluğu yüksek tahsili yok kimselerdir. Millet ve halka dair bütün değerlere sonsuz hürmetleri vardır. Kendi halkının tarihi, gelenek ve görenekleriyle gurur duyar ve daima töreye sahip çıkar. Uzlaşmacı, çalışkan, sade ve daha inançlıdır. Daima kaynaşma ve birlik üzerine kuruludur. Maddi durumları kent sakinlerine kıyasla düşüktür. Akrabalık ve hemşerilik ilişkileri kuvvetlidir.

Bu itibarla Kırgızların sosyo-kültürel kimliği, esas olarak kırsal kesimde güçlü bir şekilde hala varlığını muhafaza ettirmekle birlikte milli kültürün, gelenek ve göreneklerin yayılmasında ve korunmasında kırsal kesimde yaşayanların katkı ve rolünün büyük olduğundan bahsetmek mümkündür.

References

- Natsiyonalniy Statisticheskiy Komitet. (2011).** *Kırgızstan v Tsifrah*, Bişkek: Redaktsyonno-izdatelskiy Otdel GVS Natskomiteta Kyrgyzskoy Respubliki.
- Hantington S. (2004).** *Kto mi? Vizovı Amerikanskoy Natsionalnoy İdentiçnosti / İngilizceden Çev. A.Başkirova.* Moskva. OOO İzdatelstvo ACT: OOO Tranzitkniga.
- Prazauskas Algis. (1992, 7 Şubat).** *Nezavisimaya Gazeta*, Moskva.

Received 2 Sep 2014, Screened 10 Oct 2014, Accepted 3 Nov 2014